

L'EMPREMTA NEOCLÀSSICA EN L'ARQUITECTURA DE LA VILA D'ULLDECONA. UN CAS D'ESTUDI: LA CASA DELS YVARS

Per ANNA QUEROL BRUSCA

PRÒLEG

L'arquitectura constitueix una de les disciplines més difícils d'abordar per a una historiadora o un historiador de l'art. Aquest, pel fet de no tindre uns coneixements matemàtics, de geotècnia i fonamentació o de teoria estructural plens, tradicionalment, ha tendit a realitzar el seu discurs basant-se en aspectes formals, descriptius i estètics, fonamentats en les fonts documentals. Per contra, l'arquitecte posa cura en aquells aspectes més tecnològics. Aquesta dicotomia, molts cops, ha portat a la discussió mútua en la qual, mentre uns denuncien la falta d'un major rigor arquitectònic, els altres es queixen de la manca de coneixements a l'hora de contextualitzar històricament i artísticament. Per sort, actualment, s'enfoca l'arquitectura des d'una vessant pluridisciplinar, en què uns i altres treballen de manera conjunta per tal d'assolir uns resultats complets i d'ús bibliogràfic apte dirigit a la resta de persones que, a posteriori, voldran enfocar els seus treballs i investigacions.

Tot i aquests prejudicis, em vaig animar a realitzar un treball, a propòsit d'una de les assignatures que vaig cursar el segon any de carrera a la Universitat Rovira i Virgili, sobre un dels habitatges d'època, des del meu punt de vista, més monumental i majestuós d'Ulldecona: la Casa dels Yvars. Es tracta d'un habitatge catalogat com a neoclàssic, actualment propietat de la senyora Maria Rita Yvars, filla del diputat i alcalde Gonçal Yvars Messeguer. La Casa dels Yvars respon a un context artístic i històric —el neoclassicisme— de canvis i d'obertura a la modernitat: una nova filosofia de vida, una nova manera de fer política i una nova manera d'educar; la senzillesa i, alhora, l'elegància indiscutible en els seus detalls més apreciats com són els frontons, la decoració vegetal d'aquests o els fusts del tram superior, són els elements clau del context estilístic en qüestió. El neoclassicisme suposava l'absolutisme de l'art que buscava la unitat i la universalitat, basant-se en

la recreació del codi clàssic, i aspirar a la diversitat i particularitat estilística amb la vista posada en els diferents períodes de la història. Es va trobar la necessitat d'acabar amb l'ús d'un llenguatge barroc i ornamental excessiu i depurar les formes, tornar d'alguna forma al classicisme. S'assumeix en primers termes en arquitectura mitjançant l'anomenat barroc classicista tardà de caràcter estructural. El neoclassicisme no va ser un període unívoc, sinó equívoc per la seua mateixa diversitat de matisos i postures. Potser hauríem de parlar més de classicismes múltiples que d'un classicisme exclusiu i rotund. No hi va haver una total unitat, sinó una diversitat de dialectes classicistes.¹

En aquest context de recuperació dels vells cànons clàssics, és important fixar-nos en la figura de l'arqueòleg, bibliotecari i col·leccionista Johann Joachim Winckelmann (1717-1768). Amb l'obra *Història de l'art en l'Antiguitat* (1764), va causar una extraordinària sorpresa i revolució, l'erudit concebia una nova via de presentació de la història de l'art general. Es presenta la concepció del passat i de l'antiguitat de manera utòpica, però és el valor i l'equilibri de les obres. Amb això ens presenta una visió idealitzada de la cultura grega. Grècia havia de ser l'espill en el qual s'havia de reflectir la cultura europea si aquesta volia ser una cultura total i completa.

Johann Joachim Winckelmann, per Anton Von Maron, 1768

¹ GARCÍA MELERO, J. Enrique (1998): *Arte español de la ilustración y del siglo XIX. Entorno a la imagen del pasado*. Ediciones Encuentro, pàg. 13.

El tema principal del treball és la Casa dels Yvars, com el títol indica, però no solament s'ha d'entendre en aquestes paraules la casa materialment, sinó que l'entendem més enllà: un conjunt de generacions que, des que van arribar a Ulldecona, de mica en mica van anar teixint un trosset xicotet de la història, ja siga per les seues accions lligades a fets històrics del poble o per arribar a esdevenir personalitats importants dintre de panorames històrics també de gran rellevància.

Sota cap concepte es pot efectuar un treball analític de qualsevol arquitectura sense proporcionar de forma ben clara el context històric en el qual té lloc la seua construcció. No és, ni més ni menys, aquest context històric el que proporciona les claus i tota la informació del perquè de la seua construcció: com es va construir, per què d'una forma i no d'una altra, per què determinades persones i no unes altres, etc. Per tant, l'objectiu principal del treball no és, tan sols, proporcionar una anàlisi formal de l'habitatge dels Yvars a partir de tots els seus elements més apreciats estilísticament, sinó que aniré més enllà i intentaré oferir una visió d'unió amb la història, amb els corrents estètics del moment, amb la filosofia i amb la forma de vida d'una gent.

1. ASPECTES SOCIOLÒGICS DE L'ÈPOCA: LA NISSAGA DELS YVARS

Hem de pensar que la situació social d'aquests temps de què tractem seria molt més complexa i d'un entrellaçat de persones amb situacions més puntuals i concretes; no obstant això, a nosaltres ens és informació suficient per situar-nos-hi correctament.

Si haguéssim de *catalogar* la família dels Yvars en algun dels grups socials del moment, segurament, per factors coincidents, la inclouríem dintre del grup de la burgesia. Aquests factors coincidents serien, per exemple, els tipus d'ocupació, en alguns casos són pagesos (amb gran patrimoni), i a mesura que les generacions s'aproximen a la contemporaneïtat es tracta de professions liberals, com Gonçal Yvars Messeguer, que va ser advocat.

La mentalitat burgesa es plantejaria crítica amb la fe i contrària als privilegis i a l'exclusivitat de la presència del noble en els governs. El pensament burgès va anar desenvolupant la idea que el prestigi social no havia de dependre del bressol, com en el cas de la noblesa, sinó de la categoria personal, entesa com un saber estar de la persona, amb cultura i estudi.

L'arribada dels Yvars al poble es deu a la figura de José Yvars Ros, nascut el 1826 i mort el 1885 per la malaltia del còlera morbo —recordem que aquesta malaltia va penetrar a Europa el 1830 i va causar 102.000 morts a Espanya el 1843 i 200.000 el 1854; per tant, les dates de la propagació de la infecció concorden amb les de José Yvars. Era fill del matrimoni format per Pedro Pasqual Yvars Giner, natural de Pego (la Marina Alta, País Valencià), i

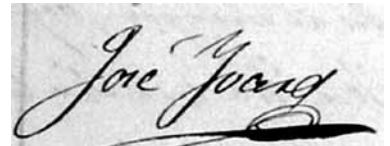
Dolores Ros Escoto, natural de Cullera (la Ribera Baixa, País Valencià); això no obstant, la família havia viscut sempre a Pego, per tant, José esdevé també natural de Pego. Sabem pel certificat de defunció que s'havia casat en primeres núpcies amb una senyora de la qual desconeixem el nom. Suposem que possiblement enviudés i arribés al poble, on conegué Joana Serrano d'Aparicio Mateu, i s'hi casés en segones núpcies. Coneixem que la parella contrau matrimoni el 24 de gener de 1864.² Per tant, situaríem en la figura de José Yvars la fundació de la Casa, on visqué amb la dona i els fills.

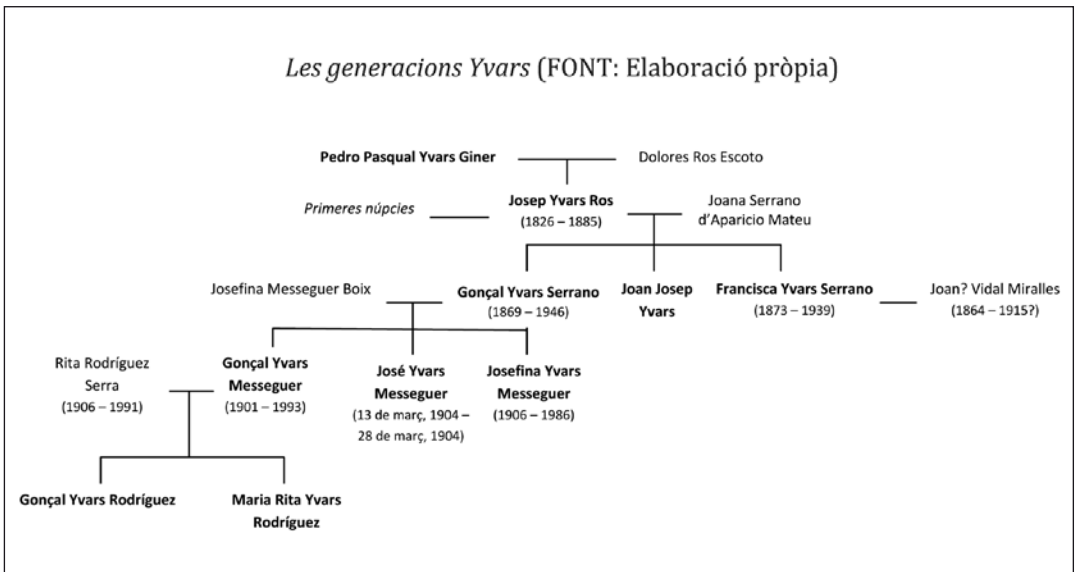
Retrat de José Yvars Ros,
1826–1885
(Font: fotografia cedida
per Maria Rita Yvars)

Retrat de Joana Serrano
(Font: fotografia cedida
per Maria Rita Yvars)

Signatura de l'alcalde José Yvars
(Font: signatura extreta d'una
acta del 1868 de l'Arxiu Històric
Municipal d'Uldecona)

² ROIG VIDAL, Joan (2008): *Nobles i benestants al Montsià*. Benicarló: Onada Edicions.

José Yvars era enginyer de camins, però també va dedicar cert temps a la política local. Pel que fa a la primera vocació, tenim constància que va ser qui va dirigir i fer construir les obres de la carretera d'Alcanar; quant a la faceta política, es va dedicar a l'alcaldia local durant un període curt: del 2 d'octubre de 1868 fins al 1869. Anys més tard, retorna al panorama polític: el 17 de gener de 1873. Entra de nou a l'Ajuntament com a alcalde fins al 25 de novembre de 1873. Així i tot, en aquesta última estada va patir els conflictes amb els carlistes i, amenaçat per ells, va haver de fugir una temporada a Pego i mantenir-se al marge de la vida política d'Ulldecona.

Del matrimoni Yvars-Serrano, van néixer tres fills: Francisca, nascuda el 1873; Joan Josep³ i Gonçal, nascut el 1869.

Francisca Yvars Serrano es va casar amb Joan Vidal Miralles,⁴ que era metge, però no van tindre fills. Joan Josep Yvars Serrano no va contraure matrimoni en cap moment de la seua vida, és a dir, es va quedar fadrí. I Gonçal Yvars Serrano es va casar amb Josefina Messeguer Boix, natural d'Alcanar. Gonçal Yvars va ser un dels impulsors de la construcció del pantà d'Ulldecona que, com ja sabem, va ser traslladat a Corts espanyoles gràcies a l'ajuda de Manuel Sales i Ferré,⁵ per la seua vinculació en aquells temps a Madrid.

Del matrimoni Yvars-Messeguer, van néixer també tres fills: en primer lloc, naix Gonçal Yvars Messeguer, concretament el 26 de setembre de 1901; en segon lloc, José Yvars Messeguer, el 13 de març de 1904, malgrat que moriria amb quinze dies de vida per una bronquitis aguda segons el certificat de defunció, i en tercer lloc, Josefina Yvars Messeguer, el 17 de gener de 1906. Però la figura de més importància en aquesta generació d'Yvars rau en la persona de Gonçal Yvars Messeguer. De professió advocat, va estar vinculat tota la vida a la política: el 1930 ingressà a l'Aliança Republicana. Temps després s'afilià al Partit Radical Autònom de les Comarques Tarragonines —escissió del

Portada de la memòria per al projecte del pantà d'Ulldecona, 1898
(Font: Arxiu Històric Municipal d'Ulldecona)

³ Desconeixem les dates de naixement i defunció de Joan Josep Yvars perquè al Registre Civil, en un principi, no hi consta.

⁴ Desconeixem les dates de naixement i defunció de Joan Vidal perquè, al Registre Civil, no hi figura. Sí que hi constava un tal Don Pedro Vidal Miralles, de professió també metge, nascut el 1864 i mort el 1915.

⁵ Natural d'Ulldecona, primer catedràtic de sociologia de l'Estat espanyol.

Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux—, amb què fou escollit diputat per Tarragona a les eleccions al Parlament de Catalunya del 1932, dins la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya. Fou membre de la Diputació Permanent, de les Comissions Permanents de Finances, de Justícia i Dret, així com també de la Comissió de Suplicatoris. El 1936 va exercir com a advocat assessor del Comitè Industrial Llaner i va ser un dels redactors dels seus estatuts. Aquell mateix any es va integrar oficialment a Esquerra.⁶ En acabar la Guerra Civil, fou depurat per les noves autoritats i no es pogué dedicar novament a la seua professió fins al 1947.⁷ Per tant, Gonçal Yvars era el primer diputat al Parlament de Catalunya que Uldecona rebia;⁸ actualment ho és l'alcaldesa del municipi, Núria Ventura Brusca, amb l'afegit que es tracta de la primera dona alcaldessa i també diputada. Yvars també va exercir d'alcalde d'Uldecona el curt període que va des del 20 de maig de 1931 fins al 5 de juny del mateix any, és a dir, només un mes. Va contraure matrimoni amb Rita Rodríguez Serra, nascuda el 3 d'abril de 1906 a Barcelona. I, d'aquest matrimoni, van nàixer Gonçal Yvars Rodríguez, actualment de professió arquitecte, i Maria Rita Yvars, actual hereva de la Casa dels Yvars, amb estudis de dret, actualment és la Síndica Municipal de Greuges d'Uldecona.

Retrat de Gonçal Yvars Messeguer
(1901-1993)

A handwritten signature in dark ink, reading 'Gonçal Yvars', with a long, sweeping horizontal stroke underneath.

Signatura de l'alcalde Gonçal Yvars Messeguer
(Font: signatura extreta d'una acta del 1931 de
l'Arxiu Històric Municipal d'Uldecona)

⁶ Alberto Ferré Ferré afirma a *Uldecona a la luz y bajo la sombra de 132 alcaldes (1734-2002)*: «En cuanto al señor Yvars pertenecía a la Lliga. Al Parlamento de Cataluña le presenté el político reusense Simó de Bofarull de los radicales, pero como candidato a Esquerra Republicana.» Es tracta d'un error si utilitza la paraula Lliga per entendre el partit de Lliga Regionalista, ja que Yvars no va pertànyer mai a dit partit. Pel que fa a Bofarull, entenem «de los radicales» com el Partit Radical Autònom.

⁷ SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep (coord.) (2007): *El republicanisme a les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Fundació Irla, pàg. 79.

⁸ Vegeu en les dos pàgines següents la relació de tots els diputats d'Esquerra Republicana que van formar part del Parlament durant la II República. Informació facilitada pel Servei d'Arxius del Parlament de Catalunya.

DIPUTATS AL PARLAMENT DE CATALUNYA ELEGITS EL 20 DE NOVEMBRE DEL 1932

BARCELONA-CIUTAT

- Sr. Martí Barrera i Maresma. (Elegit Diputats a Corts de la República el dia 16 de febrer del 1936.)
Sr. Nicolau Battestini i Galup.
Sr. Joan Casanelles i Ibars. (Elegit Diputat a Corts de la República el dia 16 de febrer del 1936.)
Sr. Amadeu Coldeforns i Margalló.
Sr. Josep Dencàs i Puigdollers.
Sr. Lluís Duran i Ventosa.
Sr. Joan Fronjosà i Salomó.
Sr. Miquel Guinart i Castellà.
Sr. Joan Lluhi i Vallescà. (Elegit Diputat al Parlament de la República el dia 16 de febrer del 1936.)
Sr. Francesc Macià i Llussà. (Va renunciar l'acta de Barcelona i optà per la de Lleida.)
Sr. Antoni Martínez i Domingo.
Sr. Carles Pi i Sunyer.
Sr. Joan Puig i Ferrater.
Sr. Francesc Ribes i Soberano.
Sr. Màrtir Rossell i Vilar. (Mort el 25 de juliol del 1933.)
Sr. Estanislau Ruiz i Ponsetí.
Sr. Jaume Serra i Hünter.
Sr. Joan Bta. Soler i Bru.
Sr. Joan Soler i Pla.
Sr. Josep M.ª Tallada i Paulí. (Va renunciar l'acta de Barcelona i optà per la de Tarragona.)
Sr. Josep Tarradelles i Joan.
Sr. Joan Tauler i Palomares.
Sr. Ferran Valls i Taberner. (Elegit Diputat al Parlament de la República el dia 16 de febrer del 1936.)
Sr. Joan Ventosa i Calvell. (Elegit Diputat al Parlament de la República en les eleccions del 19 de novembre del 1933 i en les del 16 de febrer del 1936.)

BARCELONA-CIRCUMSCRIPCIÓ

- Sr. Salvador Armendares i Torrent.
Sr. Gaspar Armengol i Taló. (Mort el 23 de novembre del 1934.)
Sr. Joan Balart i Armengol.
Sr. Joaquim Bilbeny i Bosch.
Sr. Lluís Bru i Jardí.
Sr. Pere Comes i Calvet. (Renuncia el 30 d'abril del 1934, per incompatibilitat amb el càrrec de Magistrat del Tribunal de Cassació de Catalunya.)
Sr. Joan Comorera i Soler. (Elegit Diputat al Parlament de la República el 16 de febrer del 1936.)
Sr. Lluís Companys i Jover. (Elegit Diputat al Parlament de la República el 16 de febrer del 1936.)
Sr. Josep Fontbernat i Verdagner.
Sr. Pere Mestres i Albet. (Elegit Diputat al Parlament de la República el 16 de febrer del 1936.)
Sr. Joan Mora i Adserà.
Sr. Francesc Riera i Claramunt.
Sr. Pau Romeva i Ferrer.
Sr. Joan Selves i Carner. (Mort el 28 de juny del 1934.)
Sr. Jaume Sellés i Figueres.
Sr. Manuel Serra i Moret. (Elegit Diputat al Parlament de la República el 19 de novembre del 1933.)
Sr. Josep M.ª Tries de Bes. (Elegit Diputat al Parlament de la República en les eleccions del 19 de novembre del 1933 i en les del 16 de febrer del 1936.)
Sr. Miquel Vidal i Guardiola. (Elegit Diputat al Parlament de la República en les eleccions del 19 de novembre del 1933 i en les del 16 de febrer del 1936.)
Sr. Antoni Miracle i Mercader.

PARLAMENT DE CATALUNYA. — SUMARI

GIRONA

Sr. Raimond d'Abadal i Calderó.
Sr. Francesc Arnau i Cortina.
Sr. Joan Bancells i Xiberta.
Sr. Pere Blasi i Maranges.
Sr. Tomàs Carreres i Artau.
Sr. Xavier Casademunt i Arimany.
Sr. Joan Casanovas i Maristany.
Sr. Pere Cerezo i Hernàez.
Sr. Laureà Dalmau i Pla.
Sr. Antoni Dot i Arxer.
Sr. Josep Fàbrega i Pous.
Sr. Josep Irla i Bosc.
Sr. Joan Vallès i Pujals.
Sr. Antoni Xirau i Palau.

TARRAGONA

Sr. Josep Andreu i Abelló.
Sr. Miquel S. Cunillera i Rius.
Sr. Josep M.ª Casabó i Torres. (Elegit Diputat a les Corts de la República en les eleccions del 19 de novembre del 1933 i en les del 16 de febrer del 1936.)
Sr. Francesc Farreres i Duran.
Sr. Josep Folc i Folc.
Sr. Manuel Galés i Martínez.
Sr. Ventura Gassol i Rovira. (Elegit Diputat a les Corts de la República el 16 de febrer del 1936.)
Sr. Carles Gerhard i Ottenwaelder.
Sr. Gonçal Ibars i Meseguer.
Sr. Pere Lloret i Ordeix.
Sr. Martí Rouret i Callol.
Sr. Antoni Rovira i Virgili.
Sr. Jaume Simó i Bofarull.
Sr. Josep M.ª Tallada i Paulí.

LLEIDA

Sr. Enric Canturri i Ramonet.
Sr. Josep Companys i Jover.
Sr. Pere Coromines i Montanya. (Elegit Diputat al Parlament de la República el 16 de febrer del 1936.)
Sr. Josep M.ª Espanya i Sirat.
Sr. Francesc Macià i Llússà. (Mort el 25 de desembre del 1933.)
Sr. Jaume Magre i Ubach.
Sr. Pere Mies i Codina.
Sr. Ricard Palacín i Soldevila. (Mort el 2 de juliol del 1933.)
Sr. Joan Sauret i Garcia.
Sr. Antoni Secanell i Aparicio.
Sr. Romà Sol i Mestre.
Sr. Humbert Torres i Barberà.
Sr. Joan Rovira i Roure.
Sr. Francesc Viadiu i Vendrell.

2. UN ESTUDI RIGORÓS DE L'EDIFICI

2.1. Dades generals de l'obra

Abans d'iniciar l'anàlisi formal pròpiament dita, acabarem d'aclarir un conjunt d'aspectes que ens ajudaran a entendre més clarament les explicacions posteriors. En primer lloc, situarem la cronologia de construcció de la Casa. Com ja hem explicat anteriorment, José Yvars Ros i Joana Serrano contrauen matrimoni el gener del 1864, i, per una altra banda, sabem per la inscripció que hi ha sobre la porta d'entrada que la construcció va ser finalitzada aquest mateix any.

Detall de la inscripció de l'any en què va ser acabada de construir la Casa
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

Per tant, fetes aquestes observacions, establím que l'any d'inici de construcció de la Casa dels Yvars va ser a principi de la segona meitat del segle XIX, és a dir, sobre els anys cinquanta de dit segle, i va ser finalitzada el 1864. No obstant això, ens referim a uns anys en què les *regles matrimonials*, molt marcades per l'Església, guiaven la vida i, per tant, podem pensar que si es van casar al gener, la Casa possiblement a final del 63 ja devia estar pràcticament acabada.

Aclarides les dates, una primera lectura només ens pot donar la idea que es tracta d'una cronologia més propera a la Renaixença i al moviment del Modernisme, que no pas a uns aspectes propis de la Il·lustració i el Neoclassicisme; així i tot, com sempre passa, l'aprofundiment d'aquest tipus de moviments i formes de pensar en localitats i comarques se sol produir de forma més tardana. Per tant, no hi ha res d'estrany en el fet de rebre una arquitectura d'aquestes característiques en les dates esmentades. Molts historiadors

han volgut anomenar aquest període com la Il·lustració del vuit-cents, entès com el perdurar de les idees il·lustrades, tant en la vida com en l'art. És més, pel que fa a arquitectura, s'assaboreix un neoclassicisme molt més lliure i espontani en aquesta centúria que no pas en l'anterior, almenys pel que fa als exemples de la geografia catalana.

En segon lloc, i anecdòticament, és interessant explicar que José Yvars Ros va adoptar la idea d'una casa ja existent a Pego per a construir la seua a Ulldecona, és a dir, actualment a Pego hi ha una casa, sinó igual, pràcticament igual que la nostra.

Caldria afegir que, com a precedent de la Casa dels Yvars, segurament hi ubiquem un molí olier d'època medieval, ja que s'han trobat a la planta baixa de la Casa certes arcades que ens porten a la idea d'un celler; a més a més, la façana lateral pateix una certa corba, fet que ens indica que la casa va ser construïda a sobre d'una estructura ja existent i, per tant, l'estructura nova es veu adequada a les *irregularitats* de la predecessora. Quan els actuals propietaris van llogar una part de la planta baixa per obrir-hi un comerç, van decidir, aleatòriament, situar-hi la porta en un lloc determinat, amb tal sorpresa que allí ja hi havia una porta que restava tapiada. Es tracta d'una típica obertura de pedra treballada, a la llinda hi consta una data, que encara no ha pogut ser desxifrada amb claredat. No obstant això, estem tractant amb indicis molt superficials i caldria incidir més en aquest tema i portar a terme una investigació més acurada sobre la qüestió.

Detall de la inscripció situada a la llinda de la porta que restava tapiada
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

Hem de dir que la Casa, per qüestions d'herència, es va partir en la primera de les generacions, és a dir, José Yvars Ros la va partir per deixar-ne la meitat a un fill i l'altra a un dels altres tres. Aquest fet porta repercussions pel que fa al nostre treball, ja que, quant a la distribució interior, no extraurem una clara descripció de la concepció total de l'espai, malgrat tot ho intentaré

analitzar de la millor manera possible. Pel que fa a la façana, aquesta sí que la podrem tractar en la seua totalitat.

2.2. Una descripció formal acurada

2.2.1. Organització de l'espai: estudi de les plantes

En aquesta anàlisi que ara realitzarem, hem de tindre molt en compte que el disseny de Casa que va rebre per herència l'actual propietària, de ben segur que tampoc estava en el seu estat original: primerament, per la més gran de les reestructuracions que se li va fer, que va ser la partició en dos parts; en segon lloc, sabem que durant uns anys va estar llogada a un matrimoni format per un notari i una mestressa de casa, segons ens conta Maria Rita Yvars, i, a posteriori, segurament llogada a més persones.⁹ Aquest fet ens pot fer pensar que cadascú que arribava es feia les reestructuracions i els canvis que considerava oportuns. Per tant, ha de quedar clar que tampoc partim d'una planta al cent per cent original, tal com la va concebre el general Josep Yvars.

Hem de pensar que la primera qualitat d'aquest tipus d'arquitectures és la funcionalitat, i més si ens referim a la distribució interior. Atribuir un ús a totes les parts es converteix en l'aspecte principal, encara més si ens referim a arquitectura neoclàssica, en què la funcionalitat es converteix en un dels principis del corrent més valorat i de més importància. Per tant, tot allò que puguem afegir a més d'aquesta explicació serà complementari.

L'habitatge es veu dividit en: planta baixa, primer pis i una gran gorfa. Pel que fa a la planta baixa, s'hi accedeix per la porta principal, la que dona al carrer Major. En endinsar-nos-hi, ens trobem davant una àmplia entrada, amb unes escales que puguen al primer pis majestuosament. Pel que fa a la distribució de la planta baixa: només entrar a mà esquerra trobem un petit despatx. Maria Rita Yvars ens conta que en aquesta petita habitació hi tenia ubicat el dormitori el fadrí Joan Josep Yvars, uns dels hereus d'aquesta part de la casa. Mentre que el primer pis el tenien llogat a una família, tal com hem explicat abans.

Si continuem recte i traspassem aquest cortinatge que observem a la fotografia, hi trobem una sèrie d'habitacles

L'entrada de la Casa dels Yvars, des d'on arrenquen les escales cap al primer pis.
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

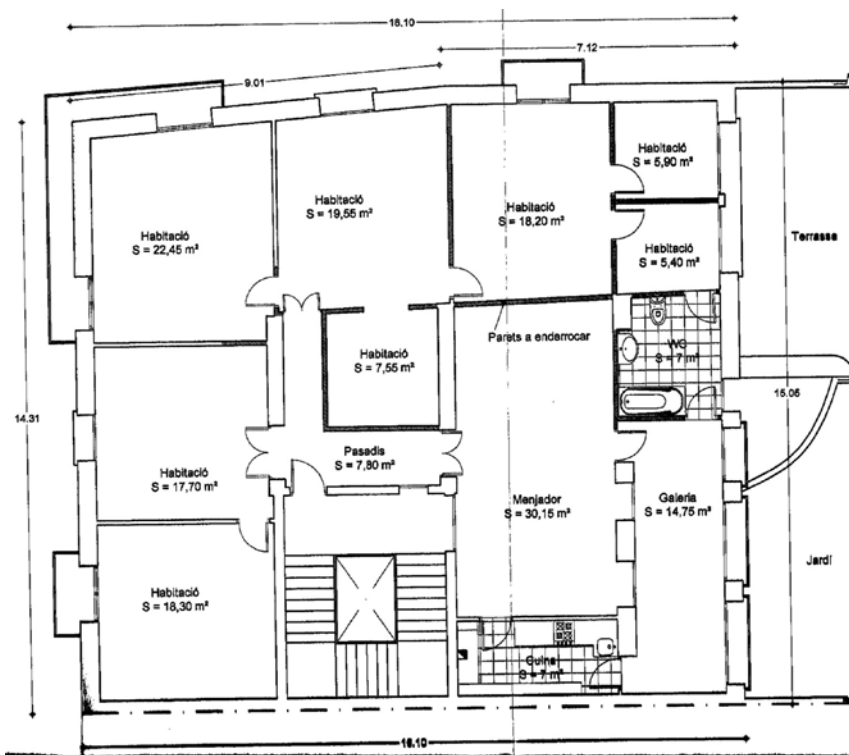
⁹ Cal tindre en compte un aspecte que, en aquest context, juga una certa importància i és que la família Yvars sempre ha viscut a cavall entre Ulldecona i Barcelona, de manera que la Casa ha estat llogada en moltes ocasions.

utilitzats en aquella època per guardar les ferramentes del camp, el menjador dels matxos, etc. Per aquesta zona, també s'accedeix a peu pla al jardí que ja dona totalment a la part posterior de la Casa.

L'escala és recta anomenada *a la catalana*, formada per tres trams a escaire fins al primer pis. El segon dels trams es recolza sobre una volta. Aquesta mateixa estructura es repeteix en l'escala que va des del primer pis fins a la gorfa.

Un cop al segon pis, observem una distribució feta d'acord amb un bon nombre d'habitacions, incloent-hi alcoves tan típiques en tot tipus d'interiors d'habitatges, des de la casa de pagès fins a la casa més senyorial, en aquestes dates. Destaquem també, per ser molt corrent en aquesta cronologia, la petita cuina situada en un dels extrems; aquesta, ens conta Maria Rita Yvars, estava composta per una cuina econòmica per fer el menjar i una xemeneia en un dels extrems.

També ens resulta interessant la qüestió del bany, el qual ja apareix amb un inodor modern i una banyera, però la propietària ens conta que el van ubicar al mateix lloc on antigament hi havia la comuna; recordem que el tema de la sala de bany i de la higiene és una qüestió absolutament moderna. Com a bifurcació d'aquesta mateixa planta, hi ha una terrassa que aboca al jardí.

Primera planta de la Casa Yvars; es tracta de l'original, tot i els matisos que hem comentat. (FONT: Fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Per últim, trobem la gorfa o, més ben dit, la gran gorfa. Ocupa tot el perímetre de la casa. Quant la vaig veure per primera vegada, vaig poder observar-hi bona colla de records de la família i tot tipus d'arreu que abans es col·locaven al matxo o d'altres animals penjats a la paret: esquelles, corretges, pitrals, brides, etc.

2.2.2. Materials i sistema constructiu

En primer lloc, enumerarem els materials anomenats estructurals: la totxana, el maó calat, el formigó, la pedra i la fusta. En segon lloc, els materials que s'utilitzen en el revestiment dels anteriorment anomenats, com són: el guix, que recobreix les parets interiors;¹⁰ la rajola hidràulica, la qual recobria el sòl de tot el primer pis; el ferro forjat, utilitzat en reixes de finestres o en la balustrada, i la rajola de ceràmica, usada en la clavellinera o també dit replanell de les finestres.

Pel que fa als sistemes de suport, la casa se sosté gràcies a un conjunt de pilars que es transmeten d'una planta a una altra.

Quant al sistema de coberta, aquesta es fonamenta en una estructura d'embigat, a sobre de la qual se situen directament les teules. Els tipus de teules utilitzades són les anomenades *àrabs* i es veuen col·locades formant una teulada a salt de garsa, ja que no hi ha cap material de pont entre la teula i la mateixa biga. Pel que fa a la totalitat de la coberta vista exteriorment, es tracta d'una coberta composta, ja que resulta d'una composició complexa i dóna lloc a interseccions complicades.

Vistes de la gorfa i, en un primer pla, detall de l'espectacular embigat
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

¹⁰ Evidentment, aquestes parets també es troben pintades.

2.2.3. L'espai exterior: els volums, la façana i l'urbanisme

És aquest apartat el, segurament, molt més atractiu, pel fet que és a la façana on es manifesten els trets i la decoració més significativa, mitjançant la qual ens podem entretenir més en la descripció i explicació, intentant comparar-la amb d'altres edificis que reben solucions paregudes.

La façana en la seua totalitat gaudeix de gran ordre i harmonia, el volums de la planta baixa són correlatius amb els del primer pis i, a la vegada, aquests ho són amb les finestretes de la gorfa.

Façana sencera de la Casa dels Yvars
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

La façana, per analitzar-la, la podem entendre de dos formes diferents: en franges horitzontals, referint-nos a les tres plantes, és a dir, per una banda els elements de la planta baixa; en segon lloc, els del primer pis, i en tercer lloc, els elements que formen part de la gorfa. Així mateix, també podem fer-ne una lectura *a la vertical*, entenent el volum que és correlatiu amb els de les altres plantes en un sentit vertical. Crec més oportú estudiar-la segons el primer mètode explicat; així i tot, farem alguna referència mitjançant aquesta última forma.

Començant pels elements de la planta baixa, cal dir, primerament, que hauríem de fer un exercici d'imaginació i entendre la part inferior de la façana sense l'última de les obertures, és a dir, la porta d'entrada que trobem més a la nostra dreta en observar la fotografia, ja que és fruit de la partició de la casa per l'herència, tal com he comentat en el transcurs de l'estudi. Dit això, crec que el més important d'aquesta planta baixa rau en la porta principal.

Aquesta, com podem observar, ens vol fer creure que es manté gràcies a un arc format per dovelles, però en realitat es tracta d'una estructura normal amb llinda de pedra, pròpia de l'època, amb la peculiaritat que el picapedrer la va treballar per fer ressaltar la forma de les diferents dovelles que la conformarien com si fos un arc. Sabem que no es tracta d'un arc, perquè entre dovella i dovella hi queda un espai, segurament deixat així per qüestions ornamentals i d'estètica. És a dir, s'hi realitza una espècie de treball en relleu.

Detall de la porta forana
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

La porta forana és de grans dimensions, feta de fusta i formada per dos batents, cadascun dels quals, alhora, compost per tres plafons, dels quals els de la part del mig són lleugerament més llargs. Al primer dels batents i situat al plafó del mig, hi ha incrustat el picaport.

A més a més, per ressaltar encara més la majestuosa entrada, la portada està flanquejada per dos finestres enreixades.

Pel que fa a la façana lateral, observem dos finestres que, realment, no tenen cap raó de ser si pensem en la distribució de tota la façana en conjunt; això no obstant, molt possiblement estiguessen ja des d'un bon principi. Això es podria deure a la qüestió que ja hem tractat sobre l'existència d'una altra arquitectura, la qual condicionés mínimament alguns aspectes de la nova casa. O també seria de gran normalitat que pensessin situar-hi aquestes finestres quadrades, perquè donaven accés a zones destinades a tindre-hi els animals del camp, els arreu, els carros, etc. Per tant, un tipus de zona així, tampoc es mereixeria una altra finestra molt més refinada. Així mateix, hem d'afegir que estan situades de forma harmoniosa amb els volums

correlatius del primer pis i de manera geomètricament alineada, sense afectar, sota cap concepte, la lògica de la façana. Possiblement, devien considerar aquesta façana lateral més secundària i no li devien prestar tanta importància com a la principal que dóna al carrer Major.

Vista de la façana lateral; observem les dos finestres de la planta baixa
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Pel que fa a la distribució de la primera planta, la principal característica que observem és que, sense deixar de banda en cap moment la racionalitat, s'hi produeix un intercalat harmoniós entre finestra i balcó. Observem tots els balcons coronats per un frontó triangular menys la balconada principal, que ho fa mitjançant un frontó circular.

Detall d'un dels balcons amb frontó triangular
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Vistes de la balconada principal amb el frontó circular
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Pel que fa al frontó de la balconada principal, aquest resta diferent de la resta, primerament, per la seua forma, que és circular, i en segon lloc, perquè el timpà apareix esculpit amb diferents tipus d'ornaments vegetals i florals; al frontó circular és on podem observar millor les dos cartel·les, les quals, no obstant la seua degradació, simulen subjectar el principi d'entaulament del frontó, el qual pràcticament ha desaparegut per la degradació del pas dels anys.

Detall del frontó circular amb la seua ornamentació i les dos cartel·les
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Com ja hem mencionat abans, el timpà apareix ornamentat amb diferents motius florals i vegetals, els quals es distribueixen a partir d'un motiu principal situat en l'eix transversal, de manera que les dos meitats sobrants queden distribuïdes ordenadament a partir del punt central donat per aquest eix. El tipus de flor esculpida sembla la flor de lis. Pel que fa a les cartel·les, estan ornamentades amb una fulla que simula que fa d'unió al mur, la part superior s'enrotlla com una voluta, la qual està estriada. Aquestes cartel·les, en un principi hi són en tots els balcons, encara que pràcticament s'han descompost totes.

És de gran interès observar les característiques que aporten els balcons, els quals estan formats per una barana de ferro forjat, de ben segur que de l'època, anomenada *de dibuix*, ja que forma una espècie d'entrellaçat; en segon lloc, la llosa de pedra que forma el sòl del balcó, la qual produeix una cornisa amb quart de bossell, d'absolut classicisme. I, per últim, cal esmentar que les portes d'aquests estan formades per portells o també dit porticons, en aquella època de fusta.

Ens trobem amb aquest motiu ornamental al centre del timpà circular, aproximadament

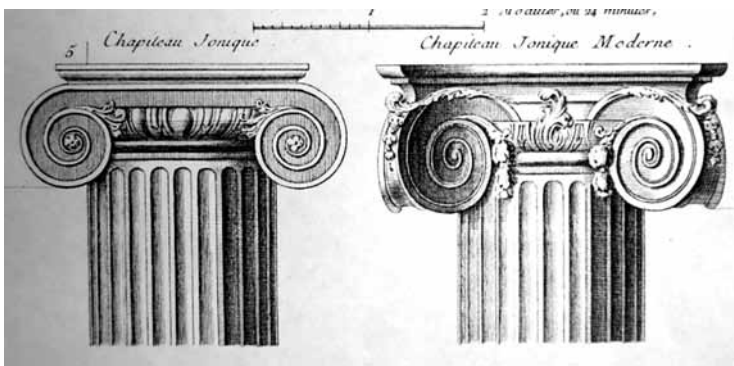
Quant a les finestres que es veuen intercalades entre els balcons, aquestes són rectangulars i es veuen emmarcades i també coronades per una espècie de senzill entaulament recte. Aquest, el que intenta proporcionar és unitat i geometria en continuació a l'entaulament de la base dels frontons dels balcons. D'aquesta forma augmenta l'harmonia a tota la façana.

Detall d'una de les finestres de la primera planta
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Pel que fa a la franja horitzontal superior, la qual pertany a la gorfa, aquesta també rep un tractament dualista d'intercalació entre el capitell i el principi del fust i una petita finestra apaïxada i emmarcada a la façana.

El capitell principalment és d'ordre jònic, amb l'afegit d'una garlanda que penja des de l'ull d'una voluta fins a l'ull de l'altra voluta. A més a més, les volutes apareixen en posició angular, és a dir, com si es volguessen mirar l'una a l'altra. Segons els estudis dels tractadistes francesos del s. XVII, el van anomenar *jonique moderne*, com una variant del jònic tradicional. En realitat, el jònic modern comprenia les garlandes, però penjades des dels angles de les volutes en vertical; això no obstant, podem entendre el nostre capitell com una variant més del jònic modern.

El primer capitell és el jònic clàssic i el segon es el jònic modern amb les volutes angulars i les garlandes penjant en vertical

(Font: fotografia publicada per la Universitat de Navarra)

Detall del capitell situat a la part superior de la façana de la Casa dels Yvars

(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Dibuix esquemàtic del que podria ser el nostre capitell, aproximadament,

però aquest és amb les volutes rectes

(Font: Arxiu de la Real Academia de San Fernando, Madrid)

Si l'observem més detalladament, comprovarem que es tracta d'un punt intermedi entre el jònic clàssic, pel manteniment de l'ovari amb els corresponents òvuls i fletxetes, però també participa del jònic modern pel fet que té les volutes angulars i el motiu de les garlandes, les quals no podem veure amb detall de quin tipus es tracta. Les fonts bibliogràfiques aporten que es tracta d'un capitell molt utilitzat durant el barroc, per exemple per Maderno, el qual, fins i tot, va optar per extraure'n diferents variants al seu gust. Així mateix, ja Michelangelo Buonarroti va utilitzar infinitament aquesta solució amb garlandes que va aplicar en quasi totes les seues obres de diferents formes i juntament amb diferents elements.

Tipus de garlandes. Les més paregudes al nostre capitell són les dos primeres
(Font: FULLANA, Miquel (2005): Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció.
Mallorca: Editorial Moll)

Per últim, cal ressaltar la cornisa superior que corona tota la façana. Es tracta d'una cornisa absolutament clàssica, formada per una combinació excepcional de motllures, que proporcionen encant i harmonia a la unitat de la façana.

Detall de la cornisa superior i una de les finestres apaïssades de la gorfa
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Pel que fa a la façana posterior, continuen havent-hi les petites finestres apaïssades de la gorfa, però al nivell del primer pis hi ha quatre obertures en forma d'arcades de diferents mides que comuniquen l'interior de l'habitatge amb les vistes del jardí. Del primer pis, també se'n bifurca una gran terrassa. Aquestes arcades proporcionen molta llum i claror a l'interior. Quant a la planta baixa, només hi ha una gran porta de fusta per la qual s'accedeix a peu pla al jardí.

Façana posterior que aboca al gran jardí i a la terrassa, que veiem en un primer pla
(Font: fotografia cedida per Maria Rita Yvars)

Tota la casa es veu molt ben involucrada en l'entorn urbanístic. Podríem establir una relació simbòlica entre la casa i el fet que estiga al costat de l'antic Portal de València, pel fet que durant els anys de construcció de l'habitatge s'estaven enderrocant ja tots els portals i torres que conformaven la Ulldecona fortificada. La Casa dels Yvars podria marcar una fita molt important tant per la ubicació com pel que després seria la Ulldecona moderna amb el seu eixample.

2.2.4. Els elements decoratius

A més dels elements decoratius de la façana, també cal anomenar alguns aspectes de la decoració de l'interior. En primer lloc, la balustrada de ferro forjat que ens trobem a l'entrada. És una balustrada corpulenta, dita *de dibuix* pels entrellaçats tan estètics que mostren els diferents barrots. També hi observem un pom daurat situat a l'extrem del primer dels balustres.

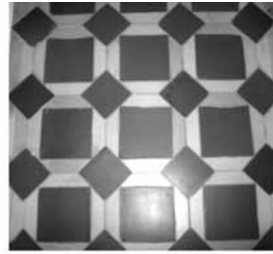
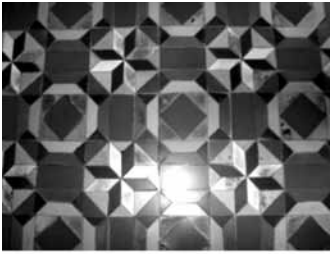
Detall de la balustrada de ferro forjat
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

La cuina antiga estava tota revestida de la típica rajola catalana dels oficis tradicionals. Cadascuna de les rajoletes representa el dibuix d'un ofici, un menjar, un animal o una escena popular.

Nombre representatiu de rajoles tradicionals catalanes
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

I, com no, tot el terra del primer pis estava recobert per les típiques rajoles hidràuliques. A cada habitació, s'hi observen unes formes i colors diferents.

Diferents models de rajoles hidràuliques que es troben al primer pis
(Font: fotografies d'elaboració pròpia)

I, per últim, en una de les habitacions principals podem trobar una espècie d'empaperat, com una variant d'aquest, amb motius totalment clàssics. L'actual propietària n'ha conservat en un racó del dormitori. Els motius que s'hi representen aporten elegància i ordre a l'habitació.

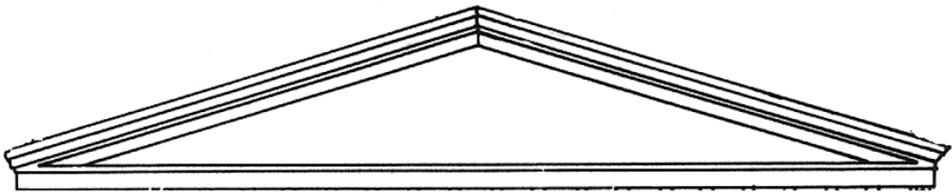

Empaperat que es conserva al dormitori principal
(Font: fotografia d'elaboració pròpia)

2.3. Una anàlisi iconològica i estilística

2.3.1. Elements definitoris de l'estil

No fa falta dir que, evidentment, sí que copsem a la perfecció el sentit de l'art neoclàssic en els elements formals, sobretot els que es troben a la façana. En primer lloc, els frontons, tant els triangulars com el circular. Es tracta d'un recurs directament adoptat de l'arquitectura de l'antiguitat. Sobretot copsem el classicisme al frontó circular, el qual ve acompanyat per un treball en relleu amb motius vegetals i florals, fet que proporciona encara més un sentit classicitzant i elegant. Aquesta lleugeresa en l'ornamentació dels timpans ve donada a propòsit d'una maduresa per part dels arquitectes en l'interior d'aquest estil.

Els frontons representen una solució molt clàssica que aporta ritme i alhora ordre a la façana. A més a més, la solució de la cartel·la acaba de tancar tot el cicle que es presta a les balconades, a la vegada que queda molt ben marcada la seua delimitació. I això encara s'accentua molt més si observem tota la franja conjunta amb balcons i finestres.

Un dels elements que més ens aclareixen que ens trobem enfront d'una arquitectura classicitzant del s. XVIII són els capitells que coronen tot el tram superior de la façana. Ja hem dit que van ser els teòrics francesos els que van teoritzar-lo i el van catalogar com una variant del jònic clàssic. A més a més, Diderot el va fer constar a la seua *Encyclopedie*, titllant-lo d'una «alternativa al jònic clàssic». Aquest fet ens pot fer entendre les dimensions de la importància d'aquest capitell tan utilitzat des del Renaixement, passant pel Barroc i arribant al Neoclassicisme.

Troblem façanes coetànies als territoris del nostre voltant que presenten solucions molt paregudes, per exemple la façana de l'Ajuntament de Tarragona (1861-65).

Observem la mateixa col·locació per als frontons: al centre se situa el circular i als costats, els triangulars. D'aquesta forma, s'accentua molt més la part central de la façana i li proporciona més protagonisme i importància. En el cas de l'Ajuntament de Tarragona, això es veu pronunciat per la

Façana frontal de l'Ajuntament de Tarragona

col·locació de les pilastres i diferents solucions ornamentals que ajuden a augmentar aquesta importància.

Ara, referint-nos a la Casa dels Yvars, segurament la solució dels capitells que arrenquen de la part superior haurien hagut de descendir fins al primer pis de la façana, fet que els proporcionaria encara més una divisió geomètrica i matemàtica; el més segur és que es pensés que seria una solució massa agosarada i atrevida, i es va decidir per l'opció que avui dia veiem.

Façana del Palau Arquebisbal de Tarragona

També copsem al Palau Arquebisbal de Tarragona solucions molt paregudes a les de la Casa dels Yvars, com l'aplicació dels frontons, circular al mig i triangulars als costats.

3. A TALL DE CLOENDA

Hem de tindre present que, abans que una obra arquitectònica històrica, la Casa dels Yvars és un espai destinat a viure-hi i habitar-la amb total comoditat, per tant, cal destacar que la funcionalitat d'aquests espais és la idea principal, sobretot pel que fa als espais interiors. D'aquesta manera, establím que malgrat la important ornamentació de la façana, l'interior respon a unes característiques que podem copsar perfectament en una casa de pagesos del mateix segle, segurament de menys dimensions i menys riqueses ornamentals, però amb les mateixes condicions.

Pel que fa a una anàlisi simbòlica, m'agradaria centrar-me una mica en la persona de Joan Josep Yvars Serrano, el fadrí. La primera vegada que Maria Rita Yvars me'n va parlar de seguida vaig copsar la relació simbòlica entre les persones que han anat passant per aquest habitatge i el mateix habitatge.

Segons ens conten les fonts orals, Joan Josep Yvars era una persona més aviat solitària i capficada en les seues coses. Al certificat de defunció de la seua germana Francisca, se'l descriu com «un hombre joven de estudios y letras». Per tant, suposem que va rebre una bona educació i estudis superiors. Dormia en una petita habitació que hi ha ubicada a la planta baixa de la Casa, només entrar a mà esquerra, mentre que el primer pis el tenien llogat. Anava sempre molt ben vestit i tots els dies es dirigia a la Fonda del Gato Negro, ubicada antigament a Ulldecona, a dinar i llegir el diari i sempre s'asseia a la mateixa taula. Maria Rita ens conta que, a Casa, tenia tot el jardí replet d'animals exòtics com galls dindis, flamencs, fins i tot una moneda, la qual, segons relataven, sempre t'obria la porta estirant un cordell.

Amb aquesta descripció, em vénen al cap els primers anys del segle XX amb escenes semblants a les pintures de Ramon Casas. La relació de la petita burgesia il·lustrada en un ambient exòtic i amb unes escenes d'interiors esdevenen del tot bohèmies.

Per tant, la relació abstracta que podem establir entre aquestes primeres generacions i la mateixa Casa és, des del meu punt de vista, perfecta. Aquestes persones eren del tot conscients del tipus d'arquitectura que posseïen i el significat que elles mateixes afegien a tot aquest conglomerat. Eren persones amb un cert poder en l'àmbit local i, de fet, eren les úniques amb els mitjans adients per fer-lo avançar al seu gust, la qual cosa significava vincular-lo a unes idees o unes altres. Sabem que els Yvars sempre han estat vinculats a les esquerres. Quan el primer Gonçal Yvars resulta un

dels impulsors del pantà, això ocasiona molèsties entre altres faccions més conservadores del poble, ja que les esquerres s'endinsaven en un dels períodes més gloriosos que hauran viscut mai i que abocarà en la gran victòria d'Esquerra Republicana a les eleccions del 32, i és en aquest context en què entra en joc la figura del segon Gonçal Yvars, el qual va esdevenir diputat al Parlament per Tarragona en aquestes eleccions.

Com a punt i final, m'agradaria donar les gràcies tant a Maria Rita Yvars com al seu marit, Joan Valls, per haver-me ajudat incondicionalment en la realització d'aquest estudi i per haver-me prestat tant interès i ajuda. Moltes gràcies.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERTI, L. Battista (1997): *De la pintura y otros escritos sobre arte*. Madrid: Editorial Tecnos.
- Arxiu Històric Municipal d'Ulldecona
- Arxius del Parlament de Catalunya
- BALCELLS, Albert; i altres (2004): *Història de Catalunya*. Barcelona: L'esfera dels llibres.
- BARASCH, Moshe (2006): *Teorías del arte. De Platón a Winckelmann*. Madrid: Alianza Forma.
- FERRÉ FERRÉ, Alberto (1983): *Historia de Ulldecona y su entorno geográfico*. Ulldecona: Ajuntament d'Ulldecona.
- FLORISTÁN, Alfredo (coord.) (2007): *Historia Moderna Universal*. Barcelona: Ariel.
- FONTBONA, Francesc (1988): *Història de l'art català. Del neoclassicisme a la Restauració, 1808-1888 (vol. VI)*. Barcelona: Edicions 62.
- FULLANA LLOMPARD, Miquel (2005): *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció*. Mallorca: Editorial Moll.
- GARCÍA MELERO, José Enrique (1988): *Arte español de la Ilustración y del siglo XIX. En torno a la imagen del pasado*. Madrid: Ediciones Encuentro.
- GRAU, Ferran; Joan Roig (2004): "L'urbanisme i el sistema defensiu a la Ulldecona del segle XVIII", *Raïls* 20: pàg. 45-63.
- QUEROL BRUSCA, Anna (2007): *Un exemple d'eixample urbà contemporani: Ulldecona (1700-1936)*. Treball de recerca inèdit.
- REVENTÓS CONTI, Jacint (1998): "L'hospital d'Ulldecona", *Raïls* 11: pàg. 61-66.

- ROIG VIDAL, Joan (2008): *Nobles i benestants al Montsià*. Benicarló: Onada Edicions.
- SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep (coord.) (2007): *El republicanisme a les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Fundació Irla.
- TATARKIEWICZ, Wladyslaw (2007): *Historia de las seis ideas: arte, belleza, forma, creatividad, mimesis, experiencia estética*. Madrid: Tecnos Alianza.
- TRIADÓ, J. Ramon (1988): *Història de l'art català. L'època del Barroc, segles XVII-XVIII (vol. V)*. Barcelona: Edicions 62.
- VILARÓ CASALINAS, Francesc (coord.) (2007): *Diccionari visual de la construcció*, Generalitat de Catalunya. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- VIÑUELAS GONZÁLEZ, Jesús (1993): *El arte del siglo XIX*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- WARE, R. William (1994): *The American Vignola: a guide to the making of Classical Architecture*. New York.
- WINCKELMANN, J. J.; i altres (1999): *Sobre la estética entre la Ilustración y el Romanticismo*. Barcelona: Alba.
- YVARS, J. F. (2000): *Historia de las ideas estéticas y de las teorías artísticas contemporáneas*. Madrid: Visor.